

CHILDREN OF PRESCHOOL AGE DEVELOP COGNITIVE PROCESSES AND CRITICAL COGNITION AND DEVELOP EFFECTIVE REFLEXIVE ACTIVITIES

Mokhinur S. Jurayeva

Master's student

Pedagogical Institute of Termez State University

Termez, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: processes of cognition, intuition, perception, attention, memory, imagination, thinking, speech, fantasy, sensuality, Deviant, psychocorrectional works.

Received: 05.06.22

Accepted: 07.06.22

Published: 09.06.22

Abstract: In ontogenesis, the period from 3 to 7 years is the age period of the kindergarten. Taking into account that there are very rapid qualitative changes in the psychology of preschool children, it is possible to divide the pre-school age into 3 periods (3-4 years), the junior preschool period (4-5 years), the junior kindergarten period (6-7 years), and the senior kindergarten period into 6-7 years. The child in the process of development begins a relationship with the world of subjects and phenomena created by the generation of personality. The child actively mastered and mastered all the achievements that humanity has achieved. Basically, from this period, the independent activity of the child begins to intensify. The education given to children of kindergarten age is a period of mastering their complex movements, formation of elementary hygiene, cultural and labor skills, development of speech and formation of the R with the first bud of social morality and aesthetic taste.

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR BILISH JARAYONLARINI RIVOJLANISHI VA TANQIDIY BILISH VA SAMARALI REFLEKSIV FAOLIYATLARINI RIVOJLANTIRISH

Mohinur S. Jo`rayeva

Magistratura talabasi

Termiz davlat universitetining pedagogika instituti

Termiz, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit soʻzlar: bilish jarayonlari, sezgi, idrok, diqqat, xotira, tasavvur, tafakkur, nutq, yoshgacha boʻlgan davr bogʻcha yoshi davri

Annotatsiya: Ontogenezda 3 dan 7

хайол, хиссийот, Deviant, psixokorreksion ishlar

hisoblanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasida juda tez sifat o'zgarishlari bo'lishini inobatga olgan holda 3 davrga (3-4 yosh) kichik maktabgacha davri (4-5 yosh) kichik Bog'cha yoshi o'rta maktabgacha davr (o'rta, bog'cha yoshi) 6-7 yosh va katta maktabgacha davr katta bog'cha yoshilarga ajratish mumkin. Bola rivojlanish jarayonida kishilik avlodi tomonidan yaratilgan predmet va hodisalar olami bilan munosabatga kirishadi. Asosan, shu davrdan boshlab bolaning mustaqil faoliyati kuchaya boshlaydi. Bog'cha yoshdagi bolalarga beriladigan tarbiya, ularning murakkab harakatlarini o'zlashtirish, elementar gigiena, madaniy va mehnat malakalarini shakllantirish, nutqini rivojlantirish hamda ijtimoiy ahloq va estetik didining dastlabki kurtaklari rini hosil qilish davridir.

РАЗВИТИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНЫХ ПРОЦЕССОВ И РАЗВИТИЕ КРИТИЧЕСКОЙ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ И ПРОДУКТИВНОЙ РЕФЛЕКСИВНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДОШКОЛЬНИКОВ

Мохинур С. Джураева

студент магистратуры

Педагогический институт Термезского государственного университета

Термез, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: процессы познания, ощущения, восприятия, внимания, памяти, воображения, мышления, речи, воображения, эмоций, девиантные, психокоррекционные работы

Аннотация: В онтогенезе периодом Садового возраста считается период от 3 до 7 лет. Учитывая, что в психологии детей дошкольного возраста происходят очень быстрые качественные изменения, можно выделить 3 периода (3-4 года) младший дошкольный возраст (4-5 лет) младший дошкольный возраст средний дошкольный возраст (средний, дошкольный возраст) 6-7 лет и дошкольный период старшего дошкольного возраста. Ребенок вступает во взаимоотношения с миром предметов и явлений, созданных поколением личности в процессе развития. Ребенок активно усваивает и овладевает всеми достижениями, достигнутыми человечеством. При этом овладение миром предметов, действиями, осуществляемыми с их помощью, языком, отношениями между людьми, развитие мотивов деятельности, рост способностей должно осуществляться при

непосредственном содействии взрослых. В основном, с этого периода самостоятельная деятельность ребенка начинает усиливаться. Воспитание детей дошкольного возраста-это период овладения ими сложными движениями, формирования элементарных гигиенических, культурно-трудовых навыков, развития их речи, формирования первых бутонов социальной нравственности и эстетического вкуса.

KIRISH

Bog'cha yoshidagi bolalarda sezgi, idrok, diqqat, xotira, tasavvur, tafakkur, nutq, xayol, xissiyot va irodaning rivojlanishi jadal kechadi, Bola ranglarni hali bir biridan yaxshi farq qila olmaydi. Unga ranglarning farqini bilishga yordam beradigan o'yinchoqlar bershi lozim, rangli kiyimlar berish, rangli xalqalar, qushchalar va shu singari o'yinchoqlar. Bog'cha yoshidagi bolalarning turli narsalarni idrok qilishida ularning ko'zga yaqqol tashlanib turuvchi belgilariga (rangi va shakliga) asoslansalar ham, lekin chuqur tahlil qila olmaydilar. Bog'cha yoshidagi bolalar kattalarning yordami bilan suratlarni analitik ravishda idrok qilish qobiliyatiga ega bo'ladilar. Bolalar suratlarni idrok qilayotganlarida kattalar turli xil savollar bilan ularni taxlil qilishga o'rgatishlari lozim. Bunda, asosan, bolalar diqqatini:

1. Suratning mazmunini (syujetini) to'g'ri idrok qilishga;
2. Suratning umumiy ko'rinishida har bir tasvirlangan narsalarning o'rnini to'g'ri idrok qilishga;
3. Tasvirlangan narsalar o'rtasidagi munosabatlarni to'g'ri idrok qilishga qaratish kerak .

ASOSIY QISM

Diqqat har qanday faoliyatimizning doimiy yo'ldoshidir, Shuning uchun diqqatning inson hayotidagi ahamiyati benihoya kattadir. Bog'cha yoshidagi bolalar diqqati asosan ixgiyorsiz bo'ladi. Bog'cha yoshidagi bolalarda ixtiyoriy diqqatning o'sib borishi uchun o'yin juda katta ahamiyatga ega. o'yin paytida bolalar diqqatlarini bir joyga to'plab, o'z tashabbuslari bilan ma'lum maqsadlarini ilgari suradilar. Bu yoshdagi bolaning xotirasi yangi faoliyatlar va bolaning o'z oldiga qo'ygan yangi talablari asosida takomillasha boradi. Bog'cha yoshidagi bolalar o'zlari uchun ahamiyatga ega bo'lgan, ularda kuchli taassurotlar qoldiradigan va ularni qiziqtiradigan narsalarni beixtiyor eslarida olib qoladilar. Bog'cha yoshidagi bolalarning tafakkuri va uning rivojlanishi o'ziga xos xususiyatga ega. Tafakkur bolaning bog'cha yoshidagi davrida juda tez rivojlana boshlaydi. Buning sababi, birinchidan, bog'cha yoshidagi bolalarda turmush tajribasining nisbatan ko'payishi, ikkinchidan, bu davrda bolalar nutqining yaxshi rivojlangan bo'lishi, uchinchidan esa, bog'cha

Yoshidagi bolalarning erkin, mustaqil harakatlar qilish imkoniyatiga ega bo'lishlaridir. Bog'cha yoshidagi bolalarda har sohaga doir savollarning tug'ilishi ular tafakkurining faollashayotganligidan darak beradi. Bola o'z savoliga javob topa olmasa yoki kattalar uning savoliga ahamiyat bermasalar, undagi qiziquvchanlik

so'na boshlaydi. Odatda, har qanday tafakkur jarayoni biron narsadan taajjublanish, hayron qolish va natijada turli savollarning tug'ilishi tufayli paydo bo'ladi. Ko'pgina ota-onalar va ayrim tarbiyachilar agarda bolalar ortiqroq savol berib yuborsalar, «ko'p mahmadona bo'lma», «sen bunday gaplarni qaerdan o'rganding», deb koyib beradilar. Natijada bola o'ksinib, o'z bilganicha tushunishga harakat qiladi. Ayrim tortinchoq bolalar esa hech bir savol bermaydilar. Bunday bolalarga turli magshulotlar va sayohatlarda kattalarning o'zlari savol ham berishlari va shu bilan ularni faollashtirishlari lozim. Har qanday tafakkur, odatda biron narsani taqqoslash, analiz va sintez qilishdan boshlanadi. Shuning uchun biz ana shu taqqoslash, analiz va sintez qilishni tafakkur jarayoni deb ataymiz. Sayohatlar bolalardagi tafakkur jarayonini faollashtirish va rivojlantirishga yordam beradi. Bolalar tabiatga qiljngan sayohatlarda turli narsalarni bir-biri bilan taqqoslaydilar, analiz hamda sintez qilib ko'rishga intiladilar. Agar 2 yashar bolaning so'z boyligi taxminai 250 tadan 400 tagacha bo'lsa, 3 yashar bolaning so'z boyligi 1000 tadan 1200 tagacha, 7 yashar bolaning so'z zahirasi 4000 taga yetadi, Demak, bog'cha yoshi davrida bolaning nutqi ham mikdor, ham sifat jihatidan ancha takomillashadi. Bog'cha yoshidagi bolalar nutqining o'sishi oilaning madaniy saviyasiga ham ko'p jihatdan bog'liq. Kattalar bolalar nutqini o'stirish bilan shug'ullanar ekanlar, bog'cha yoshidagi bolalarning ba'zi hollarda o'z nutq sifatlarini to'la idrok eta olmasliklarini unutmashliklari kerak. Bundan tashqari, bolalarda murakkab nutq tovushlarini bir-biridan farq qilish qobiliyati ham hali to'la takomillashmagan bo'ladi. Tili chuchuklikni tuzatishning eng muhim shartlaridan biri, bola bilan to'la va to'g'ri talaffuz etib, ravon til bilan gaplashishdir.

Bog'cha Yoshidagi bolalar shaxsining shakllanishiga ko'ra, bu davrni uch bosqichga ajratish mumkin:

birinchi davr - bu 3-4 Yosh oralig'ida bo'lib, bola emotsional jihatdan o'z-o'zini boshqarishning mustahkamlanishi bilan bog'liqdir;

ikkinchi davr - bu 4-5 Yoshni tashkil qilib axloqiy o'z-o'zini boshqarish;

uchinchi davr esa shaxsiy ishchanlik va tadbirkorlik xususiyatining shakllanishi bilan xarakterlanadi.

Maktabgacha davrda axloqiy tushunchalar borgan sari qat'iylasha boradi. Axloqiy tushunchalar manbai sifatida, ularning ta'lim-tarbiyasi bilan shug'ullanayotgan kattalar, Shuningdek, tengdoshlari ham bo'lishi mumkin. Axloqiy tajribalar asosan muloqot, kuzatish, taqlid qilish jarayonida, Shuningdek, kattalarning ayniqsa, onalarning maqtovi va tanqidlari ta'sirida o'tadi va mustahkamlanadi. Bola doimo baho, ayniqsa maqtov olishga harakat qiladi. Bu baho va maqtovlar

bolaning muvaffaqiyatga erishishga bo'lgan harakatlarining rivojlanishida, Shuningdek, uning shaxsiy hayoti hamda uning kasb tanlashida ahamiyati juda kattadir.

Bog'cha Yoshidagi bolalarda muloqotning yangi motivlari yuzaga keladi. Bu shaxsiy va ishbilarmonlik motivlaridir. Shaxsiy muloqot motivlari - bu bolani tashvishga solayotgan ichki muammolari bilan bog'liq, ishbilarmonlik motivlari esa u yoki bu ishni bajarish bilan bog'liq bo'lgan motivlardir. Bu motivlarga asta-sekinlik bilan bilim, ko'nikma va malakalarni egallash bilan bog'liq bo'lgan o'qish motivlari qo'shiladi. Bu motivlar ilk bolalik davridan boshlanib, yuzaga keladigan bolalarning tabiiy qiziquvchanligi o'rnida paydo bo'ladi. O'zini namoyon qilish motivlari ham bu Yoshda yaqqol namoyon bo'ladi. Bu motiv, asosan, bolalarning syujetli-rolli o'yinlarida asosiy rolni egallashga, boshqalar ustidan rahbarlik qilishga intilishda, musobaqaga kirishishga, nima bo'lganida ham yutishga harakat qilishlarida ko'rinadi.

Maktabgacha Yosh davri bolalari uchun kattalar beradigan baho juda muhim. Bolalar birinchi navbatda ma'naviy axloq me'yor va qoidalarini, o'z majburiyatlariga munosabat, kun tartibiga rioya etish, hayvon va narsalar bilan muomala qilish me'yorini egallaydilar. Bunday me'yorlarni egallash bu Yoshdagi bolalar uchun qiyin hisoblanib, ularni yaxshi o'zlashtirishi uchun syujetli-rolli o'yinlar yordam berishi mumkin. Bog'cha Yoshining oxirlariga kelib, ko'pchilik bolalarda aniq bir axloqiy qarashlar tarkib topadi, Shuningdek, odamlarga munosabat bilan bog'liq bo'lgan shaxsiy sifatlar jumladan: kishilarga nisbatan diqqat-e'tiborli, mehribon bo'lish xususiyati ham shakllanadi. Katta Yoshdagi bolalar ko'p hollarda o'z xatti-harakatlari sabablarini tushuntirib bera oladilar. 3-3,5 Yoshlar oralig'ida bolalar o'zlarining muvaffaqiyat va muvaffaqiyatsizliklariga o'z munosabatlarini bildiradilar va bu munosabat, asosan, ularning o'zlariga beradigan yuqori baholari asosida shakllanadi. 4 Yoshli bolalar esa o'z imkoniyatlarini real baholay oladilar. Lekin, 4-5 Yoshli bolalar hali shaxsiy xususiyatlarini idrok etishga va baholashga qodir emaslar, Shuningdek o'zlari haqida ma'lum bir xulosani bera olmaydilar. O'z-o'zini anglash layoqati katta bog'cha Yoshidan rivojlanib, avval u qanday bo'lganini va kelajakda qanday bo'lishini fikrlab ko'rishga harakat qiladi. Bu esa bolalar beradigan «*Men kichkina paytimda qanday bo'lgan edim?*», «*Men katta bo'lganimda kanday bo'laman?*» singari savollarida ko'rinadi. Kelajak haqida fikr yuritib, bolalar kelgusida kuchli, jasur, aqlli va boshqa qimmatli insoniy fazilatlarga ega bo'lishiga harakat qiladilar.

Kichik va o'rta bog'cha Yoshida bola xarakterining shakllanishi davom etadi. U asosan, bolalarning kattalar xarakterini kuzatishlari asosida tarkib topadi. SHu yillardan boshlab, bolada ahamiyatli hisoblangan - iroda, mustaqillik va tashabbuskorlik kabi ahamiyatli shaxsiy xususiyatlar rivojlana boshlaydi. Katta bog'cha Yoshida bola atrofidagi odamlar bilan turli faoliyatlarda muloqot va munosabatlarga kirishishga o'rgana boshlaydi. Bu esa unga kelajakda odamlar bilan muloqotga kirisha olishida, ish bo'yicha va shaxsiy munosabatlarini samarali o'rnatadi.

olishida foyda keltiradi. Bolaning atrofidagi kishilar bilan bo'lgan munosabatlari, asosida turli xil motivlar yotadi. Bularning hammasi bolaning individualligini tashkil etib, uning boshqa bolalardan nafaqat intellekti, balki axloqiy motivatsion jihatdan farqlanadigan shaxsga aylantiradi. Maktabgacha Yoshdagi bolalar shaxsi rivojlanishining asosiy o'zgarishlari, ularning o'z shaxsiy sifatlari, layoqatlari, muvaffaqiyat va muvaffaqiyatsizliklarini anglash, o'zini-o'zi anglashi kabi hislarning yuzaga kelishi hisoblanadi. Bu Yoshdagi bolalar shaxsining shakllanishida ularning otanalari haqidagi fikrlari va ularga beradigan baholari nihoyatda ahamiyatlidir. Bog'cha Yoshdagi bolalarning xayoli asosan, ularning turli-tuman o'yin faoliyatlarida o'sadi. Biroq, shu narsa diqqatga sazovorki, agar bog'cha Yoshdagi bolalarda xayol qilish qobiliyati bo'lmaganda edi, ularning xayoli ham xilma-xil bo'lmas edi. Bog'cha Yoshdagi bolalarling xayollari turli xil mashg'ulotlarda ham o'sadi. Masalan, bog'cha Yoshdagi bolalar loydan turli narsalar yasashni, **qumdan turli** narsalar qurib o'ynashni va rasm solishni yaxshi ko'radilar, Ana shunday mashg'ulotlar bolalar xayolining o'sishiga faol ta'sir qiladi. Bog'cha Yoshdagi bolalar xayolining o'sishiga faol ta'sir qiluvchi omillardan yana biri - ertaklardir. Bolalar hayvonlar hakidagi turli ertaklarni eshittanlarida shu ertaklardagi obrazlarga nisbatan ma'lum munosabatlari yuzaga keladi. Bog'cha Yoshdagi bolalarda yoqimli va yoqimsiz his-tuyg'ular g'oyat kuchli va juda tez namoyon bo'ladi. Bu Yoshdagi bolalarning his-tuyg'ulari ko'p jihatdan ularning organik ehtiyojlarining qondirilishi va qondirilmasligi bilan bog'liqdir. Bu ehtiyojlarning qondirilmasligi sababli bolada noxushlik (yoqimsiz), norozilik, iztiroblanish tuyg'ularini qo'zg'aydi.

XULOSA

Katta bog'cha Yoshdagi bolalarning burch hissi - «nima yaxshi-yu», «nima yomon»ligini anglashlari bilan ularning axloqiy tasavvurlari orasida bog'liqlik bor. Katta odamlar tomonidan buyurilgan biron topshiriqni bajarganlarida mamnunlik, shodlik tuyg'ulari paydo bo'lsa, biron tartib qoidani buzib qo'rganlarida xafalik, ta'bi xiralik hissi tug'iladi.

Shuningdek, bog'cha Yoshdagi bolalarda ma'naviy hissiyotlardan o'rtoqlik, do'stlik va jamoachilik hislari ham yuzaga kela boshlaydi. Bolaning bog'cha Yoshdagi davrida estetik hissiyotlari ham ancha tez o'sadi. Bog'cha Yoshdagi bolalarda estetik hislarning namoyon bo'lishini, ayniqsa, ularning chiroyli, yangi kiyim-bosh kiyganlarida juda yaqqol ko'rish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Vgotskiy L.S. Pedagogiya podrostka. / Sobr. Soch.: v 6-tit. T. 4 M: Pedagogika, 1984, 432 s.
2. Vgotskiy L.S. Problemy razvitiya psixiki. / Sobr. Soch.: v 6-ti t. T. 3. 1983, 367
3. Vygotskiy L.S. Sobranie sochineniy. V 6-ti t. / Glavnyy. Redaktor A.V. Zaporozhets. M.: «Pedagogika». 1982. 22 s. t. 2 Prob. Obh. psix.

4. G`oziyev E. G., Tulagonova G. K. Metodicheskie ukazaniya po «Vozrastnoy i pedagogicheskoy psixologii» k razdelu «Psixologiya podrostkovogo vozrosta». (dlya nepsixologicheskix fakultetov). Tashkent, TagGU, 1990, 25 s.

5. G`oziyev E.G., To`laganova G.K. Tarbiyasi «qiyin» o`smirlar. Toshkent. «Yosh gvardiya», 1989. 46-bet